

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์วัฒนธรรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบวัฒนธรรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทย และวิเคราะห์วัฒนธรรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทย

กลุ่มตัวอย่างจำนวน 1403 คน ได้จากการสุ่มแบบแบ่งชั้น (stratified random sampling) จากสถาบันอุดมศึกษาของรัฐสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยที่สอนตั้งแต่ระดับปริญญาตรีและมีครบทั้ง 4 สาขาวิชา คือ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ชีวภาพ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สาขาวิชาสังคมศาสตร์ และสาขาวิชามนุษยศาสตร์ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือแบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถามวัฒนธรรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการวิเคราะห์กลุ่มคำ (domain analysis) จากคำสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) ในทุกสาขาวิชา และผ่านการพิจารณาความตรงเชิงโครงสร้างและความตรงตามเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 10 ท่าน ก่อนนำไปทดลองใช้ เพื่อดูความเป็นไปได้และวิเคราะห์ค่าความเที่ยง (reliability) โดยคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Coefficient Alpha's Cronbach) ได้ค่าความเที่ยงทั้งฉบับเท่ากับ 0.95 แบบสอบถามมี 2 ตอน ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบ ตอนที่ 2 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับความคิด ความเชื่อ และพฤติกรรมของอาจารย์ในด้านต่าง ๆ จำนวน 109 ข้อ ซึ่งวัดแบบมาตราส่วนประเมินค่า (rating scale) 5 ระดับ

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS^x ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ขนาดใหญ่ (main frame) ที่สถาบันบริการคอมพิวเตอร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบ วิเคราะห์ด้วยสถิติบรรยาย ได้แก่ จำนวนและร้อยละ ข้อมูลเกี่ยวกับความคิด ความเชื่อ และพฤติกรรมอาจารย์ วิเคราะห์ด้วยค่ามัธยิมเลขคณิต ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) และค่าสัมประสิทธิ์การกระจาย (CV) การวิเคราะห์องค์ประกอบใช้วิธี Exploratory Factor Analysis สกัดตัวประกอบด้วยวิธีองค์ประกอบสำคัญ (Principal Component Method หรือ PC) และหมุนแกนแบบ ออโธกอนอล (Orthogonal) ด้วยวิธีแวนริ

แมกซ์ (varimax rotation) วิเคราะห์ความแตกต่างของวัฒนธรรมอาจารย์ตามตัวแปรต่าง ๆ ด้วยค่าที (t - test) และ การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (ANOVA) การทดสอบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe)

สรุปผลการวิจัย

1. สถานภาพส่วนตัวของอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทย

อาจารย์ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีจำนวนเพศชายและหญิงใกล้เคียงกัน คือ เพศชายร้อยละ 50.5 เพศหญิงร้อยละ 49.5 อายุอยู่ในช่วง 41 - 50 ปีมากที่สุด จบการศึกษาระดับปริญญาโทในประเทศมากที่สุดในทุกสาขาวิชา อาจารย์สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และสาขาวิทยาศาสตร์ชีวภาพมีอาจารย์จบการศึกษาระดับปริญญาเอกมากกว่าสาขาวิชาอื่น ๆ ในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน คือร้อยละ 32.7 และ 32.5 ตามลำดับ อาจารย์สาขาวิชามนุษยศาสตร์มีอาจารย์จบปริญญาเอกน้อยที่สุด มีเพียงร้อยละ 13.8 อาจารย์ทุกสาขาวิชาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ดำรงตำแหน่งทางวิชาการระดับอาจารย์มากที่สุด ยกเว้นสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ชีวภาพที่กลุ่มตัวอย่างดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์มากที่สุด อาจารย์ที่ดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์พบมากที่สุดในสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ชีวภาพ ประสบการณ์ทำงานสถาบันอุดมศึกษาอยู่ในช่วง 1-5 มีมากที่สุด อาจารย์ที่มีประสบการณ์ทำงานในสถาบันอุดมศึกษานานกว่า 20 ปี พบมากที่สุดในสาขาวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ในจำนวนใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ 31.1 และ 30.9 สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ชีวภาพและสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีอาจารย์ที่มีประสบการณ์ทำงานมากกว่า 20 ปี เพียงร้อยละ 25.1 และ 22.1 ตามลำดับ ภาระงานสอนของอาจารย์ทุกสาขาพบว่าสอนเกิน 10 ชั่วโมงต่อสัปดาห์มากที่สุด ยกเว้น สาขาสังคมศาสตร์ สอนสัปดาห์ละ 5-6 ชั่วโมงมากที่สุด

2. ผลงานทางวิชาการของอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทย

ผลงานทางวิชาการของอาจารย์ใน 3 ปีที่ผ่านมา ด้านงานวิจัย พบว่า อาจารย์ส่วนใหญ่ ร้อยละ 56.4 มีผลงานวิจัย อาจารย์สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ชีวภาพมีผลงานวิจัยมากที่สุด ร้อยละ 71.3 อาจารย์สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีผลงานวิจัยรองลงมาคือ ร้อยละ 57 อาจารย์สาขามนุษยศาสตร์มีผลงานวิจัยน้อยที่สุดคือ ร้อยละ 33.2 และพบว่าอาจารย์ทุกสาขาวิชามีผลงานวิจัย 1-2 เรื่อง มากที่สุดในระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมา

ผลงานวิชาการด้านการเขียนบทความพบว่า อาจารย์ส่วนใหญ่ร้อยละ 52.6 ไม่ได้เขียนบทความในระยะ 3 ปีที่ผ่านมา สาขาวิชาที่อาจารย์เขียนบทความมากที่สุด คือ สาขาวิชาสังคมศาสตร์ ร้อยละ 51.6 รองลงมาคือ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ ร้อยละ 50.4 อาจารย์สาขามนุษยศาสตร์เขียนบทความน้อยที่สุด ร้อยละ 41.9 และในระยะ 3 ปี อาจารย์ทุกสาขาวิชาเขียนบทความจำนวน 1-2 เรื่อง มากที่สุด

ผลงานวิชาการด้านการเขียนเอกสารประกอบการสอน เอกสารคำสอน หรือ ตำรา พบว่าอาจารย์ส่วนใหญ่ร้อยละ 62.8 ไม่ได้เขียนเอกสารประกอบการสอน เอกสารคำสอน หรือตำรา ในระยะ 3 ปีที่ผ่านมา อาจารย์สาขาวิชาสังคมศาสตร์เขียนเอกสารประกอบการสอน เอกสารคำสอน หรือตำรามากกว่าอาจารย์สาขาอื่น ๆ คือร้อยละ 47.6 รองลงมา คือ อาจารย์สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ชีวภาพร้อยละ 36.7 อาจารย์สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเขียนเอกสารฯ น้อยที่สุดเพียงร้อยละ 31.8

ผลงานวิชาการด้านงานประดิษฐ์งานสร้างสรรค์ในศาสตร์พบว่า อาจารย์ส่วนใหญ่ไม่มีผลงานด้านนี้ อาจารย์ที่มีผลงานด้านนี้มากกว่าอาจารย์สาขาวิชาอื่น ๆ คือ อาจารย์สาขามนุษยศาสตร์ ซึ่งมีเพียงร้อยละ 19.3 เท่านั้น

3. องค์ประกอบวัฒนธรรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทย

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบวัฒนธรรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทย ได้ องค์ประกอบสำคัญ 12 องค์ประกอบ เรียงลำดับตามค่าความแปรปรวนร่วมมากไปน้อย และในแต่ละองค์ประกอบตัวแปรเรียงลำดับจากตัวแปรที่มีน้ำหนักตัวประกอบมากไปน้อย ดังนี้

3.1 องค์ประกอบที่ 1 วัฒนธรรมอาจารย์นักวิชาการและบริการสังคม ประกอบด้วย 9 ตัวแปร ได้แก่ การได้รับเชิญเป็นวิทยากร ร่วมจัดอบรมสัมมนา จัดประชุม วิชาการสำหรับบุคคลภายนอก ทำวิจัยร่วมกับอาจารย์สาขาวิชาอื่น เขียนบทความวิชาการ เผยแพร่แนวคิดสู่สาธารณชน เผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น สิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ แต่งและเรียบเรียงตำรา ได้รับเชิญเป็นที่ปรึกษาของหน่วยงานเอกชน นำผลงานวิจัยมาใช้ ประกอบการสอน ไปร่วมปฏิบัติงานกับฝ่ายปฏิบัติการในสายอาชีพ

3.2 องค์ประกอบที่ 2 วัฒนธรรมอาจารย์รักษสถาบัน ประกอบด้วย 9 ตัวแปร ได้แก่ ปฏิบัติตนตามระเบียบแบบแผนของมหาวิทยาลัย ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย ทำงานโดยคำนึงถึงชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย ปฏิบัติตนตามระเบียบราชการอย่างเคร่งครัด แสดงความชื่นชม และยกย่องเชิดชูเกียรติของมหาวิทยาลัย เมื่อมีโอกาส เสียสละ และอุทิศเวลาทำงานเพื่อมหาวิทยาลัย ทำงานเต็มที่ตามเวลาราชการ ทำงานด้วยความรู้สึกที่ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัย ให้ความสนใจติดตามข่าว และความเคลื่อนไหวของของมหาวิทยาลัยอยู่เสมอ

3.3 องค์ประกอบที่ 3 วัฒนธรรมมุ่งงานบริหาร ประกอบด้วย 8 ตัวแปร ได้แก่ สนใจทำงานบริหารในมหาวิทยาลัย มีเป้าหมายที่จะเป็นผู้บริหาร ยินดีรับตำแหน่งหัวหน้าภาควิชา เห็นว่าการทำงานบริหารในมหาวิทยาลัยเป็นหน้าที่หนึ่งของอาจารย์ ยินดีช่วยงานบริหารตามที่ได้รับมอบหมาย ใช้เวลาออกเหนือจากการสอนทำงานเกี่ยวกับการบริหารเป็นส่วนใหญ่ และสนใจศึกษากฎระเบียบในการปฏิบัติราชการ

3.4 องค์ประกอบที่ 4 วัฒนธรรมอาจารย์นักประชาธิปไตย ประกอบด้วย 5 ตัวแปร ได้แก่ แสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผย ตรงไปตรงมา มีข้อมูลประกอบ การเสนอความคิดเห็น กล้าโต้แย้งในสิ่งที่ตนเองเข้าใจว่าถูกต้อง รับฟังความคิดเห็นของผู้ร่วมงาน และยึดถือจรรยาบรรณของอาจารย์ในการปฏิบัติงาน

3.5 องค์ประกอบที่ 5 วัฒนธรรมอาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนิสิตนักศึกษา ประกอบด้วย 6 ตัวแปร ได้แก่ ให้คำแนะนำนิสิตนักศึกษาในเรื่องส่วนตัว เข้าร่วมกิจกรรมของนิสิตนักศึกษาเมื่อมีโอกาส นัดนิสิตนักศึกษาที่อยู่ในความดูแลมาพบเป็นระยะ ๆ ยินดีทำหน้าที่อาจารย์ที่ปรึกษาในการทำกิจกรรมของนิสิตนักศึกษา ให้คำแนะนำและช่วยเหลือนิสิตนักศึกษาด้านการเรียน เปิดโอกาสให้นิสิตนักศึกษาได้แสดงความคิดเห็น

3.6 องค์ประกอบที่ 6 วัฒนธรรมอาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ประกอบด้วย 5 ตัวแปร ได้แก่ เรียนรู้แบบอย่างการเป็นอาจารย์ที่ดีจากอาจารย์รุ่นพี่ ภาควิชาจัดอาจารย์รุ่นพี่ทำหน้าที่พี่เลี้ยงสำหรับอาจารย์ที่เข้ามาใหม่ หัวหน้าภาควิชาเป็นผู้ให้คำแนะนำ ดูแลอาจารย์ใหม่ในภาควิชา อาจารย์ในคณะให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และอาจารย์ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นิสิตนักศึกษา

3.7 องค์ประกอบที่ 7 วัฒนธรรมอาจารย์สนใจสังคม และการเมือง ประกอบด้วย 6 ตัวแปร ได้แก่ เป็นผู้นำในการเรียกร้องให้มีการแก้ปัญหาต่างๆ ในสังคม ร่วมเป็นกรรมการทำงานทางการเมือง แสดงความคิดเห็นและเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาทางการเมืองและสังคมผ่านสื่อต่างๆ กระตุ้นให้นิสิตนักศึกษาสนใจเรื่องทางการเมืองและปัญหาสังคม เป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมเพื่อเผยแพร่ศิลปะและวัฒนธรรมไทย และให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานเพื่อแก้ปัญหาในสังคม

3.8 องค์ประกอบที่ 8 วัฒนธรรมอาจารย์ยึดมั่นศาสนา ประกอบด้วย 4 ตัวแปร ได้แก่ อ่านหนังสือ ฟังบรรยาย และติดตามรายการเกี่ยวกับศาสนาจากสื่อต่างๆ อยู่เสมอ ปฏิบัติตนตามหลักศาสนา เข้าร่วมพิธีทางศาสนาอยู่เสมอ และนำหลักทางศาสนา มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต

3.9 องค์ประกอบที่ 9 วัฒนธรรมอาจารย์มุ่งพัฒนาศักยภาพทางวิชาการ ประกอบด้วย 6 ตัวแปร ได้แก่ อ่านวารสารวิชาการอยู่เป็นประจำ ติดตามความก้าวหน้าทางวิชาการจากตำราเล่มใหม่ ๆ อยู่เสมอ เข้ารับการอบรมสัมมนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่มกัลยาณมิตรที่สนใจวิชาการอยู่เสมอและฝึกฝนทักษะและร่วมปฏิบัติงานกับฝ่ายปฏิบัติการในสาขาวิชาชีพอยู่เสมอ

3.10 องค์ประกอบที่ 10 วัฒนธรรมอาจารย์รักวิชาชีพ ประกอบด้วย 6 ตัวแปร ได้แก่ เห็นว่าวิชาชีพอาจารย์เป็นอาชีพที่มีความก้าวหน้า อาชีพอาจารย์เป็นอาชีพที่มีความมั่นคง ภูมิใจที่ได้เป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย เห็นว่าอาชีพอาจารย์เป็นอาชีพที่มีเกียรติพอใจในค่าตอบแทนที่ได้รับในปัจจุบัน และเห็นว่าอาชีพอาจารย์มีอิสระในการคิด และการปฏิบัติงาน

3.11 องค์ประกอบที่ 11 วัฒนธรรมอาจารย์อนุรักษ์วัฒนธรรมไทย ประกอบด้วย 3 ตัวแปร ได้แก่ สอนนิสิตนักศึกษาให้มีกิจกรรมรายทแบบไทย ส่งเสริมให้นิสิต

นักศึกษาผู้คุณค่าและปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทยและแสดงความเคารพอาจารย์ที่อาวุโสกว่าตามวัฒนธรรมไทย

3.12 องค์ประกอบที่ 12 วัฒนธรรมอาจารย์เน้นผลงานวิชาการ ประกอบด้วย 3 ตัวแปร ได้แก่ เชื่อว่าชื่อเสียงและเกียรติคุณของอาจารย์อยู่ที่การค้นคว้าวิจัย และการเขียนตำรา เชื่อว่าความเป็นเลิศทางวิชาการขึ้นอยู่กับ การค้นคว้าวิจัยของอาจารย์ และเห็นว่าตำแหน่งทางวิชาการแสดงถึงคุณภาพทางวิชาการของอาจารย์

4. ผลการพัฒนาแบบวัดวัฒนธรรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทย

แบบวัดวัฒนธรรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทยที่พัฒนาขึ้นมี 2 ตอน ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบ เป็นข้อคำถามแบบตรวจสอบรายการ และแบบให้เติมคำในช่องว่าง 8 ข้อ ตอนที่ 2 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับความคิด ความเชื่อ และพฤติกรรมของอาจารย์ที่แสดงวัฒนธรรมอาจารย์ในด้านต่างๆ รวม 12 ด้าน จำนวน 70 ข้อ ที่มีมาตรวัดแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ แบบวัดวัฒนธรรมอาจารย์ดังกล่าวมีคุณภาพด้านความตรงเชิงโครงสร้าง (ตามผลวิเคราะห์องค์ประกอบ) และมีค่าความเที่ยงทั้งฉบับ 0.94

5. ผลการวิเคราะห์วัฒนธรรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทย

5.1 ผลการวิเคราะห์วัฒนธรรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทยโดยรวม พบว่า อาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทยมีวัฒนธรรมที่เด่นชัดในระดับมาก หรือมีวัฒนธรรมที่แข็งแกร่ง (strong culture) ในระดับมาก ใน 7 ด้าน คือ วัฒนธรรมอาจารย์นักประชาธิปไตย วัฒนธรรมอาจารย์รักสถาบัน วัฒนธรรมอาจารย์รักวิชาชีพ วัฒนธรรมอาจารย์อนุรักษ์ วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมอาจารย์เน้นผลงานทางวิชาการ วัฒนธรรมอาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนิสิตนักศึกษา และวัฒนธรรมอาจารย์มุ่งพัฒนาศักยภาพทางวิชาการ

วัฒนธรรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทยที่มีความเด่นชัดในระดับปานกลาง หรือ มีความแข็งของวัฒนธรรมอยู่ในระดับปานกลาง มี 4 ด้าน คือ วัฒนธรรมอาจารย์ยึดมั่น ศาสนา วัฒนธรรมอาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ วัฒนธรรมอาจารย์มุ่งงาน บริหาร วัฒนธรรมอาจารย์นักวิชาการและบริการสังคม วัฒนธรรมอาจารย์ที่มีความเด่นชัด น้อยที่สุด หรือมีความแข็งน้อยที่สุด คือ วัฒนธรรมอาจารย์สนใจสังคมและการเมือง

5.2 ผลการวิเคราะห์วัฒนธรรมอาจารย์ในสาขาวิชาต่าง ๆ

5.2.1 วัฒนธรรมอาจารย์ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ชีวภาพ

อาจารย์สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ชีวภาพมีวัฒนธรรมอาจารย์ที่แข็ง หรือมีความเด่นชัดในระดับมาก 7 ด้านคือ วัฒนธรรมอาจารย์นักประชาธิปไตย วัฒนธรรม อาจารย์รักษสถาบัน วัฒนธรรมอาจารย์รักวิชาชีพ วัฒนธรรมอาจารย์อนุรักษ์วัฒนธรรม ไทย วัฒนธรรมอาจารย์เน้นผลงานวิชาการ วัฒนธรรมอาจารย์มุ่งพัฒนาศักยภาพทาง วิชาการ วัฒนธรรมอาจารย์ยึดมั่นศาสนา

วัฒนธรรมอาจารย์ที่พบว่ามีความแข็งหรือมีความเด่นชัดในระดับปานกลาง คือ วัฒนธรรมอาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนิสิตนักศึกษา วัฒนธรรมอาจารย์ เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ วัฒนธรรมอาจารย์มุ่งงานบริหาร วัฒนธรรมอาจารย์ นักวิชาการและบริการสังคม

วัฒนธรรมอาจารย์ที่พบว่ามีความแข็ง มีความชัดเจนในระดับน้อยคือ วัฒนธรรม อาจารย์สนใจสังคมและการเมือง

5.2.2 วัฒนธรรมอาจารย์สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

อาจารย์สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีวัฒนธรรมอาจารย์ที่แข็ง มี ความเด่นชัดในระดับมาก 7 ด้านคือ วัฒนธรรมอาจารย์นักประชาธิปไตย วัฒนธรรม อาจารย์รักษสถาบัน วัฒนธรรมอาจารย์รักวิชาชีพ วัฒนธรรมอาจารย์เน้นผลงานวิชาการ วัฒนธรรมอาจารย์อนุรักษ์วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมอาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่าง อาจารย์และนิสิตนักศึกษา วัฒนธรรมอาจารย์มุ่งพัฒนาศักยภาพทางวิชาการ

วัฒนธรรมอาจารย์ที่พบว่ามีความแข็งหรือมีความเด่นชัด ในระดับปานกลางใน อาจารย์สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มี 4 ด้านคือ วัฒนธรรมอาจารย์ยึดมั่น ศาสนา

วัฒนธรรมอาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ วัฒนธรรมอาจารย์มุ่งงานบริหาร
วัฒนธรรมอาจารย์นักวิชาการและบริการสังคม

วัฒนธรรมที่พบว่ามีความแข็งหรือมีความชัดเจนในระดับน้อย คือ วัฒนธรรม
อาจารย์สนใจสังคมและการเมือง

5.2.3 วัฒนธรรมอาจารย์สาขาวิชาสังคมศาสตร์

อาจารย์สาขาวิชาสังคมศาสตร์ มีวัฒนธรรมอาจารย์ที่แข็งหรือมีความเด่น
ชัดในระดับมากใน 8 ด้านคือ วัฒนธรรมอาจารย์นักประชาธิปไตย วัฒนธรรมอาจารย์รัก
สถาบัน วัฒนธรรมอาจารย์รักวิชาชีพ วัฒนธรรมอาจารย์เน้นผลงานทางวิชาการ วัฒนธรรม
อาจารย์ อนุรักษ์วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมอาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และ
นิสิตนักศึกษา วัฒนธรรมอาจารย์ยึดมั่นศาสนา วัฒนธรรมอาจารย์สนใจสังคมและการ
เมือง

วัฒนธรรมอาจารย์ที่มีความแข็งหรือมีความเด่นชัด ในระดับปานกลางมี 4 ด้านคือ
วัฒนธรรมอาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ วัฒนธรรมอาจารย์มุ่งงานบริหาร
วัฒนธรรมอาจารย์นักวิชาการและบริการสังคม วัฒนธรรมอาจารย์สนใจสังคมและการเมือง

5.2.4 วัฒนธรรมอาจารย์สาขาวิชามนุษยศาสตร์

อาจารย์สาขาวิชามนุษยศาสตร์ มีวัฒนธรรมอาจารย์ที่แข็งหรือมีความเด่นชัดใน
ระดับมาก 8 ด้านคือ วัฒนธรรมอาจารย์นักประชาธิปไตย วัฒนธรรมอาจารย์รักสถาบัน
วัฒนธรรมอาจารย์อนุรักษ์วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมอาจารย์รักวิชาชีพ วัฒนธรรมอาจารย์
เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนิสิตนักศึกษา วัฒนธรรมอาจารย์เน้นผลงานวิชาการ
วัฒนธรรมอาจารย์มุ่งพัฒนาศักยภาพทางวิชาการ วัฒนธรรมอาจารย์ยึดมั่นศาสนา

วัฒนธรรมอาจารย์ที่มีความแข็งหรือมีความเด่นชัดในระดับปานกลางมี 3 ด้านคือ
วัฒนธรรมอาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ วัฒนธรรมอาจารย์มุ่งงานบริหาร
วัฒนธรรมอาจารย์นักวิชาการและบริการสังคม

วัฒนธรรมอาจารย์ที่มีความแข็งหรือมีความเด่นชัด ในระดับน้อยคือ วัฒนธรรม
อาจารย์สนใจสังคมและการเมือง

เมื่อพิจารณาวัฒนธรรมอาจารย์ตามสาขาวิชา โดยสรุปแล้วพบว่า อาจารย์ทุกสาขาวิชามีวัฒนธรรมที่แข็งหรือมีความเด่นชัดในระดับมากเหมือนกัน 6 ด้าน คือ วัฒนธรรมอาจารย์นักประชาธิปไตย วัฒนธรรมอาจารย์รักสถาบัน วัฒนธรรมอาจารย์รักวิชาชีพ วัฒนธรรมอาจารย์เน้นผลงานทางวิชาการ วัฒนธรรมอาจารย์อนุรักษ์วัฒนธรรมไทย และวัฒนธรรมอาจารย์มุ่งพัฒนาศักยภาพทางวิชาการ

อาจารย์ทุกสาขาวิชามีวัฒนธรรมที่แข็งหรือมีความเด่นชัดในระดับปานกลางเหมือนกันใน 3 ด้าน คือ วัฒนธรรมนักวิชาการและบริการสังคม วัฒนธรรมอาจารย์มุ่งงานบริหาร และวัฒนธรรมอาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์

วัฒนธรรมที่มีความแข็งหรือมีความเด่นชัดในระดับน้อยในเกือบทุกสาขาวิชา คือ วัฒนธรรมอาจารย์สนใจสังคมและการเมือง มีเพียงสาขาวิชาสังคมศาสตร์ที่พบว่ามีความแข็งหรือมีความเด่นชัดของวัฒนธรรมด้านนี้มากกว่าอาจารย์สาขาวิชาอื่น ๆ โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง

วัฒนธรรมอาจารย์ที่มีค่าเฉลี่ยต่างกันในสาขาวิชาต่าง ๆ คือ วัฒนธรรมอาจารย์ยึดมั่นศาสนา และวัฒนธรรมอาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนิสิตนักศึกษา โดยพบว่า อาจารย์สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ชีวภาพ สาขาสังคมศาสตร์ และสาขาวิชามนุษยศาสตร์มีวัฒนธรรมอาจารย์ยึดมั่นศาสนาที่แข็ง มีความเด่นชัดในระดับมาก แต่พบว่ามีความแข็ง มีความเด่นชัด ในระดับปานกลาง ในอาจารย์สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ส่วนวัฒนธรรมอาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนิสิตนักศึกษา พบว่าเป็นวัฒนธรรมที่มีความแข็ง มีความเด่นชัดในระดับมาก ในสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สาขาวิชาสังคมศาสตร์ และสาขาวิชามนุษยศาสตร์ แต่เป็นวัฒนธรรมที่มีความแข็ง มีความเด่นชัดในระดับปานกลาง ในอาจารย์สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ชีวภาพ

6. ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของวัฒนธรรมอาจารย์

6.1 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของวัฒนธรรมอาจารย์โดยรวม ตามสถานภาพส่วนตัวอาจารย์

พบว่า อาจารย์ที่มีเพศต่างกัน และอยู่ต่างมหาวิทยาลัย มีวัฒนธรรมอาจารย์โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

อาจารย์ที่มีอายุ 51-60 ปี มีวัฒนธรรมของความเป็นอาจารย์ เด่นชัดกว่า อาจารย์ในกลุ่มอายุ 41-50 ปี, 21-30 ปี และ 31-40 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

อาจารย์ที่มีวุฒิการศึกษาในระดับปริญญาเอกจากต่างประเทศมีวัฒนธรรม อาจารย์ที่เด่นชัดกว่าอาจารย์ที่มีวุฒิการศึกษาในระดับปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05

อาจารย์ที่มีตำแหน่งวิชาการ ระดับศาสตราจารย์ และรองศาสตราจารย์ มีวัฒนธรรมอาจารย์เด่นชัดกว่าผู้ที่ดำรงตำแหน่งอาจารย์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

อาจารย์ที่มีประสบการณ์ทำงานในสถาบันอุดมศึกษามากกว่า 25 ปี มี วัฒนธรรมอาจารย์ที่เด่นชัดกว่าอาจารย์ที่มีประสบการณ์ทำงานน้อยกว่าในทุกกลุ่ม อย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

อาจารย์สาขาสังคมศาสตร์ มีวัฒนธรรมอาจารย์โดยรวมเด่นชัดกว่าอาจารย์ สาขาวิทยาศาสตร์ชีวภาพ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

6.2 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของวัฒนธรรมอาจารย์ ในแต่ละองค์ประกอบ ตามตัวแปรสถานภาพอาจารย์

6.2.1 เพศ

ผลการวิจัยพบว่าอาจารย์เพศชายและหญิง มีความแตกต่างกัน ในวัฒนธรรมอาจารย์ 9 ด้าน โดยพบว่า อาจารย์เพศชายมีวัฒนธรรมที่แข็ง มีความเด่น ชัดกว่าอาจารย์เพศหญิงใน 5 ด้าน คือ วัฒนธรรมอาจารย์นักวิชาการและบริการสังคม วัฒนธรรมอาจารย์มุ่งงานบริหาร วัฒนธรรมอาจารย์สนใจสังคมและการเมือง วัฒนธรรม อาจารย์มุ่งพัฒนาศักยภาพทางวิชาการ และวัฒนธรรมอาจารย์เน้นผลงานวิชาการ

อาจารย์เพศหญิงมีวัฒนธรรมอาจารย์ที่แข็งหรือมีความเด่นชัดกว่าอาจารย์ เพศชายใน 3 ด้าน คือ วัฒนธรรมอาจารย์รักสถาบัน วัฒนธรรมอาจารย์รักวิชาชีพ และวัฒนธรรมอาจารย์อนุรักษ์วัฒนธรรมไทย

6.2.2 อายุ

พบว่าอาจารย์อายุต่างกันมีวัฒนธรรมต่างกันเกือบทุกด้าน ยกเว้น วัฒนธรรมอาจารย์สนใจสังคมและการเมือง และวัฒนธรรมอาจารย์เน้นผลงานทางวิชาการ ที่พบว่าไม่มีความแตกต่างกันในอาจารย์กลุ่มอายุต่าง ๆ

6.2.3 สาขาวิชา

พบว่าอาจารย์สาขาวิชาต่างกัน มีวัฒนธรรมอาจารย์ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ใน 5 ด้าน คือ วัฒนธรรมอาจารย์นักวิชาการและบริการสังคม วัฒนธรรมอาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนิสิตนักศึกษา วัฒนธรรมอาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ วัฒนธรรมอาจารย์เน้นสังคมและการเมือง และวัฒนธรรมอาจารย์รักวิชาชีพ

6.2.4 วุฒิการศึกษา

พบว่าอาจารย์ที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีวัฒนธรรมอาจารย์ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ใน 8 ด้าน คือ วัฒนธรรมอาจารย์นักวิชาการและบริการสังคม วัฒนธรรมอาจารย์รักสถาบัน วัฒนธรรมอาจารย์นักประชาธิปไตย วัฒนธรรมอาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างนิสิตนักศึกษา วัฒนธรรมอาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ วัฒนธรรมอาจารย์ยึดมั่นศาสนา วัฒนธรรมอาจารย์มุ่งพัฒนาศักยภาพทางวิชาการ

6.2.5 ตำแหน่งทางวิชาการ

พบว่า อาจารย์ที่มีตำแหน่งทางวิชาการต่างกัน มีวัฒนธรรมที่ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ใน 5 ด้าน คือ วัฒนธรรมอาจารย์นักวิชาการและบริการสังคม วัฒนธรรมอาจารย์รักสถาบัน วัฒนธรรมอาจารย์มุ่งพัฒนาศักยภาพทางวิชาการ วัฒนธรรมอาจารย์รักวิชาชีพ และวัฒนธรรมอาจารย์เน้นผลงานทางวิชาการ

6.2.6 ประสบการณ์ทำงานในสถาบันอุดมศึกษา

พบว่า อาจารย์ที่มีประสบการณ์ทำงานในสถาบันอุดมศึกษาต่างกัน มีวัฒนธรรมอาจารย์ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ใน 7 ด้าน คือ วัฒนธรรมอาจารย์นักวิชาการและบริการสังคม วัฒนธรรมอาจารย์รักสถาบัน วัฒนธรรมอาจารย์นักประชาธิปไตย วัฒนธรรมอาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนิสิตนักศึกษา วัฒนธรรมอาจารย์ยึดมั่นศาสนา วัฒนธรรมอาจารย์รักวิชาชีพ และวัฒนธรรมอาจารย์อนุรักษ์วัฒนธรรมไทย

6.2.7 มหาวิทยาลัย

พบว่า อาจารย์ที่อยู่ต่างมหาวิทยาลัยมีความแตกต่างของวัฒนธรรมอาจารย์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เพียงด้านเดียว คือ วัฒนธรรมอาจารย์สนใจสังคมและการเมือง โดยพบว่าอาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีวัฒนธรรมด้านนี้เด่นชัดกว่าอาจารย์มหาวิทยาลัยมหิดล และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

6.3 สรุปปัจจัยที่ทำให้อาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทย มีวัฒนธรรมอาจารย์ในด้านต่างๆ แตกต่างกันสรุปได้ดังนี้

6.3.1 ปัจจัยที่มีผลให้อาจารย์มีวัฒนธรรม อาจารย์นักวิชาการและบริการสังคมต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 คือ ปัจจัยด้านเพศ อายุ วุฒิการศึกษา ตำแหน่งทางวิชาการ สาขาวิชา และประสบการณ์ทำงานในสถาบันอุดมศึกษา

6.3.2 ปัจจัยที่มีผลให้อาจารย์มีวัฒนธรรมอาจารย์รักษสถาบันต่างกันคือ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ตำแหน่งทางวิชาการ และประสบการณ์ทำงานในสถาบันอุดมศึกษา

6.3.3 ปัจจัยที่มีผลให้อาจารย์มีวัฒนธรรมอาจารย์มุ่งงานบริหารต่างกันคือ เพศ และอายุ

6.3.4 ปัจจัยที่มีผลให้อาจารย์มีวัฒนธรรมอาจารย์นักประชาธิปไตยต่างกันคือ อายุ วุฒิการศึกษา และประสบการณ์ทำงานในสถาบันอุดมศึกษา

6.3.5 ปัจจัยที่มีผลให้อาจารย์มีวัฒนธรรมอาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนิสิตนักศึกษาต่างกัน คือ อายุ วุฒิการศึกษา และสาขาวิชา

6.3.6 ปัจจัยที่มีผลให้อาจารย์มีวัฒนธรรมอาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ต่างกันคือ อายุ วุฒิการศึกษา สาขาวิชา และประสบการณ์ทำงานในสถาบันอุดมศึกษา

6.3.7 ปัจจัยที่มีผลให้อาจารย์มีวัฒนธรรมอาจารย์สนใจสังคมและการเมืองต่างกันคือ เพศ สาขาวิชา และมหาวิทยาลัย

6.3.8 ปัจจัยที่ทำให้อาจารย์มีวัฒนธรรมอาจารย์ยึดมั่นศาสนาต่างกัน คือ อายุ วุฒิการศึกษา และประสบการณ์ทำงานในสถาบันอุดมศึกษา

6.3.9 ปัจจัยที่มีผลให้อาจารย์มีวัฒนธรรมอาจารย์มุ่งพัฒนาศักยภาพทางวิชาการต่างกัน คือ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา และตำแหน่งทางวิชาการ

6.3.10 ปัจจัยที่มีผลให้อาจารย์มีวัฒนธรรมอาจารย์รักวิชาชีพต่างกันคือ เพศ อายุ ตำแหน่งทางวิชาการ สาขาวิชา และประสบการณ์ทำงานในสถาบันอุดมศึกษา

6.3.11 ปัจจัยที่มีผลให้อาจารย์มีวัฒนธรรมอาจารย์อนุรักษ์วัฒนธรรมไทยต่างกันคือ เพศ อายุ และประสบการณ์ทำงานในสถาบันอุดมศึกษา

6.3.12 ปัจจัยที่มีผลให้อาจารย์มีวัฒนธรรมอาจารย์เน้นผลงานทางวิชาการต่างกัน คือ เพศ วุฒิการศึกษา ตำแหน่งทางวิชาการ และสาขาวิชา

การอภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัย ผู้วิจัยอภิปรายตามข้อค้นพบหลักที่ได้จากการวิจัยนี้ 4 ประเด็น คือ 1) องค์ประกอบของวัฒนธรรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทยที่เป็นข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้ 12 องค์ประกอบและความเด่นชัดของวัฒนธรรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทยในด้านต่างๆ 2) ปัจจัยที่มีผลต่อวัฒนธรรมอาจารย์ 3) แบบวัดวัฒนธรรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทยที่พัฒนาจากงานวิจัยนี้ และสุดท้าย 4) ผู้วิจัยอภิปรายในภาพรวมว่า ข้อค้นพบต่าง ๆ ที่ได้จากงานวิจัยนี้เอื้อประโยชน์แก่ศาสตร์อุดมศึกษาอย่างไรบ้าง

1. องค์ประกอบวัฒนธรรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทย และความเด่นชัดของวัฒนธรรมอาจารย์ด้านต่าง ๆ

วัฒนธรรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทยที่เป็นข้อค้นพบจากงานวิจัยทั้ง 12 องค์ประกอบ เมื่อพิจารณาโดยสาระแล้วพบว่า เป็นวัฒนธรรมอาจารย์ที่สอดคล้องกับงานวิจัยและทฤษฎีเกี่ยวกับวัฒนธรรมอาจารย์ ถึงแม้จะเรียกชื่อจะแตกต่างกันไปบ้างเช่น วัฒนธรรมอาจารย์นักวิชาการและบริการสังคมที่เป็นข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้สอดคล้องกับอาจารย์นักวิจัยไฟบริการของเครเมอร์ (Kramer, 1991) และตรงกับลักษณะอาจารย์นักวิจัยและอาจารย์ที่ปรึกษาภายนอกหรือวิทยากรอาชีพ ตามที่คลาร์ก (Clark, 1963) และไพซุร์ย สินลารัตน์

(2530) ได้แบ่งอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไว้ด้วยมิติทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมอาจารย์ที่พบ สอดคล้องกับทฤษฎีและงานวิจัยในอดีตกล่าวคือเช่นเดียวกับการศึกษาวัฒนธรรมของคลาร์ก (Clark, 1985) วัฒนธรรมมุ่งงานบริหารของ จอร์จ (George, 1987) และของ มาจี (Magee, 1990) วัฒนธรรมอาจารย์นักประชาธิปไตยของ คลาร์ก จอร์จ และมาจี (Clark, 1985; George 1987; Magee, 1990) วัฒนธรรมอาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ วัฒนธรรมอาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนิสิตนักศึกษา วัฒนธรรมอาจารย์มุ่งพัฒนาศักยภาพทางวิชาการ และวัฒนธรรมอาจารย์รักวิชาชีพเป็นวัฒนธรรมอาจารย์ที่สอดคล้องกับการศึกษาวัฒนธรรมอาจารย์ของ คลาร์ก จอร์จ เบชเชอร์ มาจี และ แกฟและวิลสัน (Clark, 1985; George 1987; Becher, 1987; Magee, 1990; Gaff and Wilson, 1971) วัฒนธรรมอาจารย์สนใจสังคมและการเมือง และวัฒนธรรมอาจารย์ยึดมั่นศาสนา พบเช่นเดียวกับการศึกษาของแกฟและวิลสัน (Gaff and Wilson, 1971) สำหรับวัฒนธรรมอาจารย์อนุรักษ์ วัฒนธรรมไทยเป็นวัฒนธรรมที่พบแตกต่างจากการศึกษาและทฤษฎีเกี่ยวกับวัฒนธรรมอาจารย์ เพราะภารกิจของอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทยมี 4 ด้าน คือ สอน วิจัย บริการ วิชาการ และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม แต่โดยสากลแล้วอาจารย์สถาบันอุดมศึกษามีภารกิจหลัก 3 ด้าน คือ สอน วิจัย และบริการวิชาการ บางตำรากล่าวว่าอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทยมีหน้าที่ 4 ด้าน แต่ด้านที่ 4 เป็นหน้าที่เกี่ยวกับการทำงานบริหารในมหาวิทยาลัย (Bowen and Schuster, 1986)

เมื่อพิจารณาวัฒนธรรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทยที่ค้นพบ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมอาจารย์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน พบว่าทุกวัฒนธรรมดังกล่าวเป็นวัฒนธรรมที่เอื้อและสนับสนุนความเป็นนักการอุดมศึกษาทั้งสิ้น เช่น วัฒนธรรมกลุ่มแรกเป็นวัฒนธรรมทางด้านงานวิชาการ ได้แก่ วัฒนธรรมอาจารย์นักวิชาการและบริการสังคม วัฒนธรรมอาจารย์มุ่งพัฒนาศักยภาพทางวิชาการ วัฒนธรรมอาจารย์เน้นผลงานทางวิชาการ ซึ่งนับได้ว่าเป็นวัฒนธรรมที่เป็นหัวใจของอาจารย์สถาบันอุดมศึกษา เพราะสถาบันอุดมศึกษาเป็นสถาบันการศึกษาขั้นสูงสุด ต้องทำหน้าที่เป็นคลังอาวุธทางปัญญาให้กับประเทศชาติ อาจารย์สถาบันอุดมศึกษาจึงต้องพัฒนาตนเองให้ทันกับพลวัตทางสังคม และในบางกรณีจะต้องคิดนำหน้าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ด้วย อาจารย์สถาบันอุดมศึกษาจึงเป็นผู้ที่หยุดนิ่งไม่ได้

ไกรยุทธ ธีรตยาคีนันท์ (2528) กล่าวถึงคุณสมบัติที่สำคัญของนักวิชาการคือ การใฝ่รู้ การใฝ่รู้ ใฝ่ค้นคว้าเป็นลักษณะที่เด่นชัดของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา (ประกอบ คุปรัตน์, ม.ป.ป.) และเมื่อคิดค้นสร้างองค์ความรู้แล้วจะต้องถ่ายทอดสู่ผู้อื่นเพื่อการแผ่ขยาย และสืบทอดแนวคิดต่าง ๆ ซึ่งมีใช่เพียงแต่การสอนนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยเท่านั้น อาจารย์มีหน้าที่ถ่ายทอดความรู้สู่สังคม ซึ่งไม่เพียงแต่การให้บริการวิชาการ แก่บุคคลใน สังคมเดียวกัน ในสาขาวิชาใกล้เคียงกันในระดับชั้นชั้นเดียวกัน อาจารย์ควรได้ให้บริการวิชาการสำหรับกลุ่มชนอื่นๆ โดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคม (ไพฑูริย์ สิ้นลารัตน์, 2537) ทั้งนี้เพื่อให้การอุดมศึกษาของไทยดำรงอยู่บนหลักการของความเสมอภาค (equity) ซึ่งเป็น หลักการอุดมศึกษาที่สำคัญข้อหนึ่งที่นักการอุดมศึกษามักจะละเลย ทำให้สถาบัน อุดมศึกษามีได้ทำหน้าที่เป็นมหาวิทยาลัยเพื่อมวลมนุษยชาติอย่างแท้จริง (พรชูลี อาชวอำรุง, 2537)

วัฒนธรรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทย กลุ่มที่ 2 คือ วัฒนธรรมอาจารย์รัก สถาบัน และวัฒนธรรมอาจารย์รักวิชาชีพ เป็นคุณลักษณะที่สำคัญอีกประการหนึ่งของนัก วิชาการ ไกรยุทธ ธีรตยาคีนันท์ (2528) กล่าวว่า นักวิชาการที่ดีต้องมีฉันทะ ฉันทะเป็น ความชอบความพอใจในสิ่งที่มีสิ่งที่เป็นอยู่ เมื่อมีฉันทะต่อสิ่งใดย่อมปรารถนาที่จะเห็นความ เจริญ ความงอกงามของสิ่งนั้น ก็จะเกิดแรงผลักดันภายในให้อาจารย์มีความกระตือรือร้นใน การทำกิจกรรมต่างๆเพื่อสร้างสรรค์สถาบันและศาสตร์ที่เรารัก อาจารย์ที่มีความรัก ความ พื่อใจในสถาบันย่อมมุ่งมั่นในการพัฒนาสถาบันให้เจริญรุ่งเรือง อาจารย์ที่มีความรัก ความ พื่อใจในวิชาชีพย่อมเป็นผู้สร้างความงอกเงยให้แก่วิชาชีพอาจารย์และศาสตร์ของตน อาจารย์ที่ไม่มีความรักในสถาบันจะทำงานไปตามหน้าที่ ไม่ใส่ใจลงไปในงาน อาจารย์ที่ ไม่มีความรักวิชาชีพจะไม่กระตือรือร้นในการศึกษาค้นคว้าแสวงหาความรู้ใหม่ ย่อท้อต่อ อุปสรรคทั้งหลายทั้งปวง ศาสตร์และวิชาชีพจึงไม่พัฒนา ดังนั้นวัฒนธรรมอาจารย์รัก สถาบันและวัฒนธรรมอาจารย์รักวิชาชีพจึงถือว่าเป็นวัฒนธรรมที่จำเป็นอีกประการหนึ่งของ การเป็นนักวิชาการของอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทย

วัฒนธรรมอาจารย์กลุ่มที่ 3 คือ วัฒนธรรมอาจารย์นักประชาธิปไตย และวัฒนธรรมอาจารย์สนใจสังคมและการเมือง วัฒนธรรมอาจารย์นักประชาธิปไตยที่เป็นข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้นั้นอธิบายได้ด้วยพฤติกรรมต่อไปนี้เป็น การแสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผย ตรงไปตรงมา มีข้อมูลประกอบการเสนอความคิดเห็น กล้าโต้แย้งในสิ่งที่ตนเองเข้าใจว่าถูกต้อง และรับฟังความคิดเห็นของผู้ร่วมงาน เมื่อพิจารณาพฤติกรรมของอาจารย์นักประชาธิปไตยทุกข้อจะเห็นว่าเป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของนักวิชาการทั้งสิ้น เพราะอาจารย์นักประชาธิปไตยในที่นี้ไม่ได้มีความหมายอย่างผิวเผินที่เข้าใจกันทั่วไปว่าเป็นระบบคล้อยตามเสียงส่วนมากเท่านั้นซึ่งอาจไม่ใช่ความถูกต้องทางวิชาการ คุณลักษณะนักประชาธิปไตยเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นประการแรกของนักวิชาการ (ไกรยุทธ ธีรตยา คันทน์, 2528) เพราะนักวิชาการต้องมีความกล้าหาญ กล้าที่จะแสดงความคิดเห็นตามที่ตัวเองเข้าใจว่าถูกต้องแล้วให้ประจักษ์ต่อคนทั่วไปและคนในวงการเดียวกัน กล้าที่จะแย้งหรือค้านความคิดเห็น ความรู้ ความเชื่อที่มีอยู่แล้ว ที่ยอมรับกันหรือใช้กันอยู่ในปัจจุบัน เมื่อได้สรุปแล้วว่าเป็นความรู้ ความเชื่อที่ไม่ถูกต้อง และต้องกล้ารับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อื่นโดยไม่มียึดถือว่าความคิดของตนเองเท่านั้นที่ถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ จอร์จ (George, 1987) ที่กล่าวว่าในโลกของวิชาการเป็นสิ่งที่ท้าทาย การยอมรับผู้อื่นอย่างไม่สมเหตุสมผล เป็นสิ่งที่นักวิชาการไม่ควรปฏิบัติ และสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ให้ข้อมูลหลักหลายท่านที่เห็นว่าเป็นเรื่องของวิชาการอาจารย์ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันต้องโต้แย้งเพื่อความจริงทางวิชาการ ปราบกฎ ไม่ควรใช้วัฒนธรรมไทยในเรื่องความเกรงใจ ความเคารพผู้อาวุโสกว่ามาปะปนในเรื่องวิชาการ เพราะจะทำให้โลกวิชาการไม่พัฒนา ดังนั้นวัฒนธรรมอาจารย์นักประชาธิปไตยจึงเป็นวัฒนธรรมอาจารย์ที่จำเป็นสำหรับนักวิชาการ เป็นวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการขยายศาสตร์และการสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ในระบบอุดมศึกษา

สำหรับวัฒนธรรมอาจารย์สนใจสังคมและการเมือง แม้ไม่ได้กำหนดเป็นภารกิจของอาจารย์โดยตรง แต่อาจารย์ในฐานะที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมในกระบวนการสังคม ประกิต (socialization) ในระหว่างกลุ่มเพื่อนอาจารย์ระหว่างอาจารย์และนิสิตนักศึกษา ระหว่างอาจารย์กับประชาชนในฐานะผู้ให้บริการวิชาการ ในฐานะสมาชิกคนหนึ่งคนหนึ่งในสังคม และในฐานะผู้นำทางวิชาการที่มีหน้าที่ชี้แนะสังคม อาจารย์ควรมีความสนใจสังคมและการเมือง เพื่อผสมผสานโลกทางวิชาการในรั้วมหาวิทยาลัยเข้ากับโลกแห่งความเป็นจริงใน

สังคมปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม บทบาทของอาจารย์ทางสังคมและการเมืองแบ่งได้เป็น 4 ระดับ คือ 1) การเข้าไปมีบทบาทในฐานะเป็นกลจักร 2) การเข้าร่วมในฐานะผู้มีบทบาท โดยไม่มีตำแหน่งหน้าที่เป็นทางการ 3) การเข้าร่วมแบบสนใจ และ 4) กลุ่มเครือข่ายทางการเมือง (ประกอบ คุปรัตน์, ม.ป.ป.) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักพบว่า อาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทย มีบทบาททางการเมืองทั้ง 4 ระดับ แต่ส่วนใหญ่จะอยู่ในกลุ่มการเข้าร่วมแบบสนใจ ซึ่งมีพฤติกรรมเป็นพวก "นั่งขอบสนาม" คือมีความสนใจในกิจการบ้านเมือง ติดตามข่าวตามสื่อต่างๆ และวิพากษ์วิจารณ์ในกลุ่มที่สนใจร่วมกัน และผลจากงานวิจัยนี้พบว่า อาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทยมีวัฒนธรรมอาจารย์สนใจการเมืองและสังคมน้อยกว่าวัฒนธรรมด้านอื่นๆ แสดงว่าอาจารย์ทุกสาขาวิชาให้ความสำคัญกับปัญหาทางสังคมและการเมืองน้อย จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักท่านหนึ่งกล่าวว่า "อาจารย์มหาวิทยาลัยจะสนใจแต่เฉพาะเรื่องราวในมหาวิทยาลัย สิ่งที่พ้นจากร่วมมหาวิทยาลัยแม้เป็นเรื่องที่ติดกับร่วมมหาวิทยาลัยก็ไม่สนใจ" ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า อาจารย์มหาวิทยาลัยไม่ได้ทำหน้าที่ทางสังคมและการเมืองที่ชัดเจน การที่อาจารย์ไม่ค่อยสนใจเรื่องทางการเมือง อาจารย์ให้เหตุผลว่าเมื่อหน้าระบบการเมืองและนักการเมืองและคิดว่าไม่สามารถพัฒนาได้ตามที่ต้องการจึงไม่ควรเสียเวลาที่จะเป็นประโยชน์ในการพัฒนางานทางวิชาการ อาจารย์จึงทำเพียงติดตามข่าวคราวทางการเมือง วิพากษ์วิจารณ์ในกลุ่มเพื่อน มีอาจารย์น้อยรายที่จะเสนอแนวคิดสู่สาธารณะ แต่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสังคม อาจารย์จะให้ความสนใจมาก ถ้าเรื่องนั้นๆเกี่ยวข้องกับวิชาชีพหรือสาขาวิชาที่ปฏิบัติงานอยู่ และยินดีให้ความร่วมมือในการแก้ปัญหาในสังคม ความสนใจทางสังคมและการเมือง แม้จะเป็นเรื่องที่ซับซ้อนไม่เห็นผลในการปฏิบัติในระยะเวลานั้น แต่อาจารย์ควรให้ความสนใจ ร่วมกันสร้างวัฒนธรรมนี้ให้มีความแข็งแกร่งมากยิ่งขึ้น เพราะถือว่าเป็นหน้าที่ของอาจารย์ในการชี้นำสังคม (ประกอบ คุปรัตน์, ม.ป.ป.)

วัฒนธรรมอาจารย์มุ่งงานบริหาร เป็นอีกหนึ่งวัฒนธรรมของอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทย เนื่องจากสังคมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาเป็นสังคมที่ปกครองกันเอง (Goodman, 1962; Birnbaum, 1988) อาจารย์ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมจะได้รับการแต่งตั้งหรือคัดเลือกให้เป็นผู้บริหารในระดับต่างๆ กัน ตั้งแต่ระดับภาควิชา ระดับคณะ จนถึงระดับมหาวิทยาลัย

อาจารย์จึงมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติในเชิงการบริหารทั้ง 3 ระดับดังกล่าวในสัดส่วนที่มากน้อยต่างกัน (Millett, 1962) วัฒนธรรมทางการบริหารจึงเป็นวัฒนธรรมหนึ่งของอาจารย์ที่จะต้อง มีในระดับอุดมศึกษา แต่ความชัดเจนของวัฒนธรรมดังกล่าวอาจชัดเจนต่างกัน เนื่องจาก อาจารย์มีความสนใจ และมีความชอบในการทำงานบริหารที่แตกต่างกันตามเป้าหมายของแต่ละคน ซึ่งผลจากงานวิจัยนี้ พบว่า วัฒนธรรมอาจารย์มุ่งงานบริหาร เป็นวัฒนธรรมที่มีความเด่นชัดในระดับปานกลาง และจากการสัมภาษณ์อาจารย์หลายท่านมีความเห็นว่า อาจารย์ไม่ควรทำงานด้านบริหาร ควรมุ่งวิชาการเพียงด้านเดียว งานวิจัยของ ดิน ปรัชญพฤทธิ์ (2530) และงานวิจัยของพิทยา บวรวัฒนา และคณะ (2534) พบว่า อาจารย์ไม่ค่อยสนใจทำงานบริหารโดยเฉพาะตำแหน่งหัวหน้าภาควิชา ไม่ค่อยมีอาจารย์อยากเป็น แต่ในทางตรงกันข้าม จะมีอาจารย์บางกลุ่มที่สนใจและชอบทำงานบริหาร อาจารย์กลุ่มนี้จะพยายามศึกษาฏระเบียบในการปฏิบัติราชการ ยินดีช่วยทำงานบริหารที่ได้รับมอบหมาย ใช้เวลาที่นอกเหนือจากการสอนทำงานบริหาร และเห็นว่าการได้เป็นผู้บริหารในมหาวิทยาลัย ถือเป็นเกียรติยศ ดังนั้นการทำงานบริหารจึงเป็นวัฒนธรรมหนึ่งของอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทย แต่ไม่เป็นวัฒนธรรมที่แข็งหรือเด่นชัด เพราะงานของอาจารย์เป็นงานวิชาการ อาจารย์ถูกฝึกอบรมให้เป็นนักวิชาการมากกว่าเป็นนักบริหาร และในปัจจุบันการทำงานผลงานทางวิชาการ มีตำแหน่งทางวิชาการและเงินประจำตำแหน่งที่ติดตัวถาวร อาจารย์จึงได้รับผลประโยชน์จากการทำงานวิชาการมากกว่าการทำงานบริหารซึ่งมีวาระ ทำให้วัฒนธรรมอาจารย์มุ่งงานบริหารมีความแข็งในระดับปานกลาง

วัฒนธรรมอาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนิสิตนักศึกษาและ วัฒนธรรมอาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์เป็นวัฒนธรรมอาจารย์ที่ต้องมีอยู่ตลอดไปในสถาบันอุดมศึกษา เพราะอาจารย์และนิสิตนักศึกษาเป็นบุคลากรหลักของสถาบันอุดมศึกษา ถ้าปราศจากบุคคล 2 กลุ่มดังกล่าวมหาวิทยาลัยไม่สามารถดำรงอยู่ได้

วัฒนธรรมอาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนิสิตนักศึกษาเป็น วัฒนธรรมที่เด่นชัดในระดับมาก ในอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทย เพราะระบบการศึกษาไทยเป็นระบบครูกับศิษย์ที่เอื้ออาทรต่อกัน ครู-อาจารย์ทำหน้าที่ตัวแทนผู้ปกครอง (In loco

parentis) แม้ปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนิสิตนักศึกษาจะเปลี่ยนแปลงไปก้าวเข้าสู่ยุคของพลังนิสิตนักศึกษา (student power) ที่นิสิตนักศึกษาเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในมหาวิทยาลัยและในสังคม (พรชูลี อาชวอำรุง, 2537) แต่อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาไทยก็ยังคงให้การดูแลนิสิตนักศึกษาในฐานะครูกับศิษย์ในฐานะผู้ปกครองอยู่อย่างชัดเจน จากการสัมภาษณ์ยังพบว่า อาจารย์ยังคงให้คำแนะนำปรึกษาแก่นักศึกษาทั้งเรื่องการเรียนและเรื่องส่วนตัว ยังนัดนิสิตนักศึกษาที่อยู่ในความดูแลมาพบเป็นระยะๆ อาจารย์ยังไปรวมกิจกรรมกับนิสิตนักศึกษา ซึ่งการที่อาจารย์ยังคงให้ความสำคัญกับนิสิตนักศึกษาเช่นนี้ถือเป็นวัฒนธรรมที่ดีที่จะต้องดำรงไว้ในระบบอุดมศึกษาไทย

วัฒนธรรมอาจารย์เน้นความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ พบว่ามีความเด่นชัดในระดับปานกลาง ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์พบมากในกลุ่มอาจารย์ใหม่ และกลุ่มอาจารย์อาวุโส (51-60 ปี) อาจเป็นเพราะว่ากลุ่มอาจารย์เข้ามาใหม่ยังต้องเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มหาวิทยาลัยจัดกิจกรรมต่างๆ สำหรับพัฒนาอาจารย์ใหม่ จึงทำให้อาจารย์อายุน้อยมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน แต่เมื่อเข้าสู่วัยกลางคน อาจารย์จะมีภาระทั้งส่วนตัวและหน้าที่การงาน เป็นช่วงที่อาจารย์ต้องพัฒนาตนเองไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ ความสัมพันธ์ของอาจารย์ในช่วงนี้จึงน้อยลง และมาพบความสัมพันธ์มากขึ้นในช่วงอายุ 51-60 ปี อาจเป็นช่วงที่อาจารย์ได้ทำงานในสิ่งที่มุ่งหวังผ่านไปเป็นส่วนใหญ่แล้ว เป็นวัยที่ผ่านชีวิตมามาก เริ่มเข้าสู่วัยใกล้เกษียณอายุราชการ ชีวิตในครอบครัวอาจอยู่ในระยะครอบครัวว่างเปล่า คือ ลูกเริ่มโตออกไปศึกษาเล่าเรียนนอกบ้าน หรือไปทำงานนอกบ้าน หรือแต่งงานมีครอบครัว ทำให้อาจารย์หันกลับมาให้ความสำคัญระหว่างอาจารย์เพิ่มมากขึ้น ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ที่พบจากการสัมภาษณ์ พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์มี 3 ลักษณะ คือ 1) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล อาจารย์จะให้ความเคารพนับถือกันตามอาวุโส 2) ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ในเชิงบริหาร อาจารย์จะให้การยอมรับนับถือกันตามบทบาทหน้าที่ แม้ว่าผู้อยู่ในตำแหน่งจะอาวุโสน้อยกว่าก็ตาม 3) ความสัมพันธ์ในเชิงวิชาการ ถือว่าในเรื่องเกี่ยวกับวิชาการอาจารย์ทุกคนมีความเสมอภาคกัน ยึดหลักเหตุและผล ความถูกต้องทางวิชาการมากกว่าการยอมตามผู้อาวุโส หรือผู้อยู่ในตำแหน่งบริหาร

วัฒนธรรมอาจารย์กลุ่มสุดท้าย คือวัฒนธรรมอาจารย์ยึดมั่นศาสนาและวัฒนธรรมอาจารย์อนุรักษ์วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมทั้งสองมักเป็นวัฒนธรรมปรากฏอยู่คู่กัน เป็นวัฒนธรรมที่ระบบอุดมศึกษาไทยพยายามพัฒนาให้มีความเด่นชัดในทุกสาขาวิชา เพราะการพัฒนาในยุคโลกาภิวัตน์ อุดมศึกษาต้องเป็นผู้นำ แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องดำรงความเป็นคนดีและความเป็นไทยไว้ด้วย สถาบันอุดมศึกษาทุกแห่งต่างต้องการผลิตบัณฑิตที่มีความรู้คู่คุณธรรม ต้องการคนดีที่ทันโลก ต้องการให้สังคมไทยในอนาคตเป็นสังคมที่สามารถรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรมและค่านิยมที่ดีอันเป็นเอกลักษณ์แบบไทยให้ดำรงอยู่อย่างมั่นคง (ธนาคารกสิกรไทย, 2539) อาจารย์ในฐานะผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมจึงต้องมีวัฒนธรรมทางด้านศาสนาและวัฒนธรรมไทยที่เด่นชัดจึงจะสามารถชี้แนะและเป็นแบบอย่างที่ดีในการครองชีวิตที่เป็นสุข และดำรงไทยในท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ได้ แต่ผลจากการวิจัยนี้พบว่า อาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทยมีวัฒนธรรมอาจารย์ยึดมั่นในศาสนาอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่พบเช่นเดียวกันในสังคมไทยคือเป็นชาวพุทธแต่ไม่ค่อยเคร่งครัดในพุทธปฏิบัติ ผู้บริหารหลายท่านกล่าวว่า ได้พยายามนำศาสนาเข้าสู่มหาวิทยาลัยเพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจทั้งของอาจารย์และนิสิตนักศึกษา เช่น การตัดบาทตราสัปดาห์ละครั้ง การนิมนต์พระมาปฐกถาในโอกาสสำคัญ ๆ แต่มักไม่ได้รับความสนใจทั้งจากอาจารย์และนิสิต จากการสัมภาษณ์อาจารย์หลายท่านกล่าวว่า การยึดมั่นในศาสนาไม่จำเป็นต้องแสดงออกทางพิธีกรรมอย่างที่นิยมปฏิบัติ แต่อยู่ที่การนำหลักมาใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งถ้าอาจารย์ได้นำหลักพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน และประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนก็น่าจะทำให้ความเป็นอาจารย์มีคุณค่าสมบูรณ์ขึ้น สำหรับการบริหารก็ควรนำเฉพาะหลักหรือแก่นของศาสนาเข้าสู่มหาวิทยาลัยมากกว่าการนำเปลือกนอกของศาสนามายึดถือเป็นหลักปฏิบัติ

2. ปัจจัยที่มีผลต่อวัฒนธรรมอาจารย์

ผลจากการวิจัยพบว่า ตัวแปรสถานภาพอาจารย์ที่ศึกษาทุกตัวมีผลต่อวัฒนธรรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทยทั้งสิ้น คือ ตัวแปรเพศที่แตกต่างกันอาจารย์มีวัฒนธรรมต่างกัน 8 ด้าน อาจารย์กลุ่มอายุต่างกันมีวัฒนธรรมต่างกัน 10 ด้าน อาจารย์ตำแหน่งทาง

วิชาการต่างกันมีวัฒนธรรมต่างกัน 5 ด้าน อาจารย์ที่มีระดับการศึกษาสูงสุดต่างกัน มีวัฒนธรรมต่างกัน 7 ด้าน อาจารย์ต่างสาขาวิชาและต่างมหาวิทยาลัยมีวัฒนธรรมต่างกัน 5 ด้านและ 1 ด้านตามลำดับ ซึ่งตรงกับผลการวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมอาจารย์ในอดีต รวมทั้งทฤษฎีที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม กล่าวคือ ผลการวิจัยที่พบว่าอาจารย์สาขาวิชาต่างกัน มีวัฒนธรรมอาจารย์ต่างกันสอดคล้องกับงานวิจัยและแนวคิดของนักการอุดมศึกษาหลายท่าน ได้แก่ มิลเล็ต (Millet, 1962) คอลป์ (Kolb, 1981) เดรสเซล (Dressel, 1983) คลาร์ก (Clark, 1983) ทูมบี (Toomb, 1985) และมาจี (Magee, 1990) อาจารย์ที่มีวุฒิการศึกษาต่างกันมีวัฒนธรรมอาจารย์ต่างกันได้ผลเช่นเดียวกับงานวิจัยของมาจี (Magee, 1990) ตัวแปรด้านอายุนั้นเป็นไปตามทฤษฎีเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่กล่าวไว้ว่า คนแต่ละกลุ่มอายุมีความคิด ความเชื่อ และพฤติกรรมที่เป็นของกลุ่มแตกต่างกันไปจากกลุ่มคนในวัยอื่น สำหรับตัวแปรอายุ และตำแหน่งทางวิชาการที่พบว่ามีผลต่อวัฒนธรรมอาจารย์สอดคล้องกับข้อค้นพบของจอร์จ (George, 1987) ตัวแปรเพศนั้นได้ผลเช่นเดียวกับข้อค้นพบของ จอร์จ (George, 1987) และ คลาร์ก และนีฟ (Clark and Neave, 1992) ตัวแปรมหาวิทยาลัยเป็นไปตามทฤษฎีเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่กล่าวไว้ว่า องค์กร หน่วยงานหรือสถาบันการศึกษาแต่ละองค์กรจะมีวัฒนธรรมเฉพาะของตนที่ทำให้องค์กรนั้นมีเอกลักษณ์แตกต่างจากองค์กรอื่น ๆ (งามพิศ สัตย์สงวน, 2534) และสอดคล้องกับข้อค้นพบของมาจี (Magee, 1990) ที่พบว่ามหาวิทยาลัยมีวัฒนธรรมต่างกันได้ตามกำเนิดและพัฒนาการของสถาบัน พันธกิจของสถาบัน แหล่งที่ตั้งของสถาบัน

ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อวัฒนธรรมอาจารย์ตามข้อค้นพบจากวิจัยนี้ เป็นดังนี้

2.1 เพศ

ผลการวิจัยพบว่า อาจารย์ชายมีวัฒนธรรมที่เด่นชัดกว่าอาจารย์หญิงใน 3 ด้านใหญ่ๆ คือ ด้านวิชาการ ด้านการทำงานบริหาร และด้านความสนใจในสังคมและการเมือง ความแตกต่างดังกล่าวอาจเป็นเพราะสังคมไทยยังถือว่าเพศหญิงแม้จะประกอบอาชีพอะไรก็ตามยังต้องมีบทบาทในการดูแลครอบครัว และผลจากการสัมภาษณ์อาจารย์หญิงส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับเรื่องของครอบครัวมากกว่าการประกอบอาชีพ ดังนั้น การทุ่มเทให้กับงานวิชาการจึงอาจไม่เต็มที่เท่าอาจารย์เพศชาย สำหรับการทำงานบริหารที่พบ

ว่าเพศชายมีวัฒนธรรมด้านนี้เด่นชัดกว่าอาจารย์หญิงนั้นสอดคล้องกับผลการวิจัยของจอร์จ (George, 1987) ที่พบว่าอาจารย์หญิงดำรงตำแหน่งหัวหน้าภาควิชากันมากแต่มักไม่ได้เป็นผู้บริหารสูงกว่านั้น และอาจารย์หญิงมักเลือกอาจารย์ชายเป็นผู้นำในสาขาวิชาของตน ด้านความสนใจสังคมและการเมืองที่พบว่า อาจารย์ชายมีวัฒนธรรมด้านนี้เด่นชัดกว่าอาจเป็นเพราะผู้หญิงในสังคมไทยได้รับการอบรมสั่งสอนให้ดูแลเรื่องภายในบ้าน เรื่องนอกบ้านเป็นเรื่องของผู้ชาย ดังนั้นอาจารย์ผู้หญิงจึงอาจจะมี ความสนใจเรื่องเกี่ยวกับสังคมและการเมือง ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องนอกบ้าน เป็นเรื่องไกลตัวน้อยกว่าอาจารย์เพศชาย

2.2 กลุ่มอายุ ประสบการณ์ทำงาน และตำแหน่งทางวิชาการ

ผลการวิจัยพบว่าอาจารย์อายุต่างกันมีความแตกต่างในวัฒนธรรมอาจารย์มากที่สุด คือ 10 ด้าน โดยพบว่า อาจารย์กลุ่มที่มีอายุมากคือกลุ่มอายุ 51-60 ปี และ 41-50 ปี มีวัฒนธรรมอาจารย์ในด้านต่าง ๆ เด่นชัดกว่าอาจารย์กลุ่มอายุน้อยกว่า ผลการวิจัยนี้พบในทำนองเดียวกันกับข้อค้นพบทางด้านประสบการณ์ทำงานในสถาบันอุดมศึกษาและตำแหน่งทางวิชาการ ที่พบว่าอาจารย์ที่มีประสบการณ์ทำงานนาน เช่น 21-25 ปี และ เกิน 25 ปีขึ้นไป มีวัฒนธรรมอาจารย์ที่เด่นชัดกว่าอาจารย์ที่มีประสบการณ์น้อยกว่าในวัฒนธรรมอาจารย์ 8 ด้าน สำหรับข้อค้นพบเกี่ยวกับตำแหน่งทางวิชาการ พบว่าผู้ดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์มีวัฒนธรรมอาจารย์ที่เด่นชัดกว่าผู้ดำรงตำแหน่งอาจารย์และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์มีวัฒนธรรมเด่นชัดกว่าผู้ที่เป็นอาจารย์ใน 5 ด้าน ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่า วัฒนธรรมอาจารย์เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ถ่ายทอดในหมู่อาจารย์ ซึ่งต้องอาศัยระยะเวลา จึงพบว่าอาจารย์กลุ่มที่มีอายุมากกว่า มีประสบการณ์ทำงานในสถาบันอุดมศึกษานานกว่าและมีตำแหน่งทางวิชาการสูงกว่า จึงซึมซับวัฒนธรรมอาจารย์ด้านต่าง ๆ ได้มากกว่าและถือเป็นแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนกว่าอาจารย์ที่มีอายุน้อยกว่า มีประสบการณ์ทำงานน้อยกว่า

2.3 มหาวิทยาลัย

ผลการวิจัยพบว่า อาจารย์ต่างมหาวิทยาลัยมีวัฒนธรรมอาจารย์ต่างกันเพียงด้านเดียว คือ วัฒนธรรมอาจารย์สนใจสังคมและการเมือง โดยพบว่าอาจารย์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีวัฒนธรรมด้านนี้เด่นชัดกว่าอาจารย์มหาวิทยาลัยมหิดล และอาจารย์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกำเนิดและพัฒนาการของสถาบันต่างกัน นโยบายและปณิธาน รวมทั้งธรรมชาติของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยต่างกัน อันเนื่องมาจากสาขาวิชาที่เปิดสอนในแต่ละมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์กำเนิดด้วยกระแสทางการเมือง มีเป้าหมายแรกที่จะสอนด้านการเมืองเป็นหลัก (ทพวงมหาวิทยาลัย, 2537) และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ทำกิจกรรมทางด้านการเมืองในระดับต่างๆที่เด่นชัดกว่าอาจารย์มหาวิทยาลัยอื่นๆ มาโดยตลอด ส่วนจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยกำเนิดด้วยจุดประสงค์เพื่อผลิตบุคลากรไปรับราชการ มหาวิทยาลัยมหิดลมีกำเนิดเพื่อผลิตบุคลากรทางการแพทย์ ซึ่งมีจุดประสงค์ที่แตกต่างกันไป ดังนั้นจึงเป็นไปได้ว่าอาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีความสนใจทางด้านสังคมและการเมืองมากกว่าอาจารย์จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหิดล

3. แบบวัดวัฒนธรรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทย

ผลที่ได้จากงานวิจัยนี้ที่สำคัญคือผู้วิจัยได้สร้างแบบวัดวัฒนธรรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทยขึ้นโดยใช้ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบวัฒนธรรมอาจารย์เป็นโครงสร้างคำถาม แบบวัดฯ นี้จึงถือได้ว่าเป็นความตรงเชิงโครงสร้าง (บุญธรรม กิจปริดาบริสุทธิ, 2537) และมีความเที่ยงทั้งฉบับ 0.94 ถือได้ว่าแบบวัดดังกล่าวมีคุณภาพ ผู้สนใจสามารถนำไปใช้ร่วมกับอาจารย์สถาบันอุดมศึกษา การสร้างแบบวัดวัฒนธรรมอาจารย์ถือว่าเป็นเครื่องมือฉบับแรกที่สร้างขึ้นเพื่อให้ศึกษาวัฒนธรรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทย ซึ่งข้อคำถามจะมีความหมายกลางๆ เพื่อให้อาจารย์ทุกสาขาวิชามีความเข้าใจตรงกันและตอบได้ตามวัตถุประสงค์ของการถาม ถ้าผู้วิจัยต้องการนำไปใช้ในสาขาวิชาใด หรือสถาบันอุดมศึกษาใด อาจปรับปรุงให้มีความเฉพาะหรือให้มีความเหมาะสมได้ ก็จะเป็นการร่วมกันพัฒนาเครื่องมือให้มีความดียิ่งขึ้น หรือบางกรณีอาจสร้างเครื่องมือขึ้นมาใหม่ให้มีความเฉพาะเจาะจงกับคุณลักษณะเฉพาะของแต่ละสาขาด้วยขั้นตอนการสร้างเครื่องมือของงานวิจัยนี้ก็จะช่วยให้ได้เครื่องมือที่ตั้งอยู่บนบริบทที่เป็นจริงของแต่ละสาขาวิชาหรือแต่ละสถาบัน เป็นแบบสอบถามติดดิน (grounded questionnaire) (Marshall, 1991) ก็จะได้เครื่องมือที่สามารถ

ศึกษาวัฒนธรรมอาจารย์ในแต่ละสาขาที่มีความลุ่มลึกขึ้น ซึ่งจะช่วยขยายศาสตร์ทางวัฒนธรรมอาจารย์และศาสตร์อุดมศึกษาไทยให้กว้างขึ้น

4. ผลการวิจัยกับประโยชน์ทางการอุดมศึกษา

ผลการวิจัยได้ข้อค้นพบหลัก ๆ ที่เป็นประโยชน์แก่วงการอุดมศึกษาหลายประการ ได้แก่

4.1 ได้องค์ความรู้ใหม่ของวัฒนธรรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทย ที่พบว่าอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทยมีวัฒนธรรมอาจารย์ที่สำคัญ 12 วัฒนธรรม ซึ่งเป็นความรู้ใหม่ในวงการอุดมศึกษาไทย ยังไม่พบว่ามีการศึกษาองค์ประกอบของวัฒนธรรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทยมาก่อน ผลการวิจัยนี้จึงเป็นการเปิดประเด็นให้มีการศึกษา ค้นคว้า และวิพากษ์ วิจัยในเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรมอาจารย์ที่กว้างขวางและลึกซึ้งในโอกาสต่อไป

4.2 ผลการวิจัยได้แสดงให้เห็นความหลากหลายของวัฒนธรรมอาจารย์ แต่ละกลุ่มแต่ละสาขาที่มีวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ เด่นชัดในระดับต่าง ๆ กัน ช่วยให้ผู้บริหารเข้าใจในธรรมชาติของอาจารย์ แต่ละกลุ่ม แต่ละคน แต่ละสาขาวิชาได้ดียิ่งขึ้น เป็นประโยชน์ในการบริหารงาน การวางแผนงานบริหารบุคคล ให้มีความสอดคล้องระหว่างงานกับวัฒนธรรมของอาจารย์ ซึ่งน่าจะทำให้งานมีประสิทธิภาพผลสูงขึ้น และยังเป็นแนวทางในการพัฒนาอาจารย์ให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมอาจารย์และพันธกิจในปัจจุบันและอนาคตของหน่วยงาน

4.3 ผลการวิจัยได้ทราบปัจจัยที่มีผลต่อวัฒนธรรมอาจารย์ ทำให้ความเข้าใจในพฤติกรรมอาจารย์มีความกระจ่างชัดขึ้นทั้งในระดับผู้บริหารกับอาจารย์ และระหว่างอาจารย์ด้วยกัน ช่วยเพิ่มความเข้าใจ

ข้อเสนอแนะ

การทำวิจัยเรื่องการวิเคราะห์วัฒนธรรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 ผลการวิจัยนี้นำเสนอวัฒนธรรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาไทย ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน 12 วัฒนธรรม การนำผลการวิจัยนี้ไปใช้ผู้บริหารควรได้วิเคราะห์พันธกิจและวิสัยทัศน์ของสถาบันว่ามีทิศทางอย่างไร ต้องการอาจารย์ที่มีวัฒนธรรมที่มีความเด่นชัดในด้านใดบ้างจึงจะทำให้ภารกิจของสถาบันเป็นไปตามเป้าหมาย เพื่อการพัฒนาอาจารย์ที่สอดคล้องกับความต้องการของแต่ละสถาบัน

1.2 ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปประยุกต์ในการบริหารบุคลากรได้เช่น เมื่อทราบว่าอาจารย์กลุ่มใด คนใด สาขาวิชาใดมีวัฒนธรรมที่เด่นชัดในด้านใด วัฒนธรรมดังกล่าวมีความเหมาะสมกับงานลักษณะใด ผู้บริหารทุกระดับตั้งแต่หัวหน้าภาควิชา คณบดี อธิการบดี หรือปลัดทบวงมหาวิทยาลัยสามารถมอบหมายงานที่เหมาะสมกับวัฒนธรรมของอาจารย์แต่ละกลุ่ม แต่ละสาขาหรือแต่ละมหาวิทยาลัย ซึ่งจะได้งานที่มีประสิทธิผลมากกว่าการมอบหมายงานโดยไม่ทราบถึงธรรมชาติของอาจารย์ในแต่ละกลุ่ม

1.3 ข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้ พบว่าอาจารย์สถาบันอุดมศึกษามีอายุ 41-60 ปี มากที่สุดและยังพบว่ากลุ่มอายุดังกล่าวมีวัฒนธรรมอาจารย์ในด้านต่างๆ ที่เข้มแข็งมีความเด่นชัดมากกว่ากลุ่มอาจารย์ที่อายุน้อยกว่า มหาวิทยาลัยต่างๆ น่าจะใช้ประโยชน์จากข้อค้นพบนี้ได้ ในการสร้างเสริมวัฒนธรรมอาจารย์เชิงสร้างสรรค์น่าจะเริ่มต้นจากบุคคลกลุ่มนี้ โดยชี้ให้เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมอาจารย์ ความจำเป็นที่จะต้องถ่ายทอดวัฒนธรรมอาจารย์ด้านต่างๆ สู่อจารย์รุ่นใหม่ๆ โดยการร่วมกันเป็นผู้นำในการเสริมสร้างวัฒนธรรมอาจารย์ด้านต่างๆ ให้มีความแข็งแกร่ง การเสริมสร้างวัฒนธรรมอาจารย์ทำในหลายรูปแบบ

การปฐมนิเทศ การพัฒนาอาจารย์ใหม่เป็นรูปแบบที่ปฏิบัติกันโดยทั่วไป ซึ่งอาจไม่เกิดประโยชน์ใดๆ ถ้าคณาจารย์ไม่ได้นำไปปฏิบัติ อาจารย์รุ่นพี่ไม่ได้เป็นผู้นำทางวัฒนธรรมที่ถูกต้อง ไม่ได้สร้างศรัทธาเชิงวิชาการให้อาจารย์รุ่นน้องได้ชื่นชมและยินดีที่จะปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ ซึ่งจะเป็นกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่ได้ผลและยั่งยืนกว่า นอกจากนี้สถาบันควรกำหนดกฎเกณฑ์หรือบรรทัดฐานในทางปฏิบัติภายในบางประการ เพื่อให้อาจารย์ได้ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติสืบต่อกันมา จนกลายเป็นวัฒนธรรมอาจารย์ประจำของมหาวิทยาลัยหรือของสาขาวิชา

1.4 แบบวัดวัฒนธรรมที่สร้างจากงานวิจัยนี้สามารถนำไปใช้ในงานวิจัยสถาบันของสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ได้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการวางแผนและบริหารงานของสถาบัน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

2.1 การวิจัยนี้ได้พัฒนาแบบวัดวัฒนธรรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาขึ้น ผู้สนใจสามารถนำไปศึกษากับอาจารย์กลุ่มต่างๆ ได้ เพื่อขยายศาสตร์อุดมศึกษาให้กว้างยิ่งขึ้น หรืออาจจะร่วมกันพัฒนาแบบวัดวัฒนธรรมอาจารย์ที่มีครอบคลุม และที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2.2 การศึกษาวัฒนธรรมสามารถทำได้ทั้งวิธีเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ การวิจัยครั้งใช้วิธีปริมาณเป็นหลัก ซึ่งทำให้ได้ผลการวิจัยในระดับหนึ่งในโอกาสต่อไปควรใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ หรือใช้วิธีการทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพร่วมกัน จะทำให้ได้ผลการวิจัยที่เป็นประโยชน์มากยิ่งขึ้น

2.3 อาจารย์สถาบันอุดมศึกษาแบ่งกลุ่มตามสาขาวิชาเป็นหลัก การทำวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมอาจารย์ จึงน่าจะศึกษาเฉพาะวัฒนธรรมอาจารย์ในแต่ละสาขาจะช่วยให้ได้ข้อค้นพบที่มีความลึกซึ้งกว่าการศึกษาอาจารย์ทุกสาขาวิชาในเวลาเดียวกัน

2.4 กระบวนการทางวัฒนธรรม เป็นผลจากการเรียนรู้ การถ่ายทอดให้กัน และกันระหว่างสมาชิกในแต่ละกลุ่ม แต่ละวัฒนธรรมทั้งการเรียนรู้อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ปัจจัยที่มีผลต่อวัฒนธรรมอาจารย์จึงน่าจะมีมากกว่า สถานภาพส่วนตัวของอาจารย์ ดังนั้น การศึกษาวัฒนธรรมอาจารย์ในโอกาสต่อไปควรศึกษาตัวแปรด้านอื่นๆ เพิ่มขึ้นด้วย เช่น อาจารย์ที่มีผลงานทางวิชาการต่างกัน มีวัฒนธรรมด้านใดแตกต่างกันบ้าง หรือมีวัฒนธรรมที่เด่นชัดในด้านใดบ้าง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาอาจารย์ นอกจากนี้ยังควรพิจารณาตัวแปรอื่นๆ ด้วย เช่น รูปแบบการบริหารมหาวิทยาลัย ภาระงาน บรรยากาศองค์กรที่แตกต่างกัน อาจารย์มีวัฒนธรรมแตกต่างกันหรือไม่

2.5 งานวิจัยนี้แสดงผลให้ทราบว่าปัจจุบันวัฒนธรรมอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาเป็นอย่างไร มิได้ศึกษาต่อว่าวัฒนธรรมใดบ้างที่เหมาะสมกับระบบอุดมศึกษาไทย หรือสถาบันอุดมศึกษาใด การศึกษาในโอกาสต่อไปควรจะทำการศึกษาว่า ในองค์กรที่ต้องการศึกษามีวัฒนธรรมอะไรที่เด่นชัดบ้าง และควรมีการวิเคราะห์ต่อว่าองค์กรที่ศึกษามีพันธกิจ และวิสัยทัศน์อย่างไร ต้องการอาจารย์ที่มีวัฒนธรรมด้านใดที่เด่นชัด จึงจะสามารถทำงานตามวิสัยทัศน์ และพันธกิจขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อนำผลไปใช้ในการบริหารต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย